Limbajul totalitar prin prisma teoriei viral-metamorfice

Vlad GAFIŢA
Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava
vladgafita@yahoo.com

Abstract: Although there has never been a complete domination of totalitarianism over language, their influence on social communication has been significant, due to factors such as the special nature of totalitarian ideologies (but their viral-metamorphic character); Teleological (target-oriented) vision of society's development; The promise of a bright future that will make people forget the everyday difficulties, the paternalist nature of anti-pluralist ideologies (which prepares the ground for mental manipulation); Sacrificing power by creating the cult of the ruler. The language, transformed into totalitarian discourse, has the following dominant traits: the oratory and the declamatory style; Campaign tone; triumphalism; Ideology and the attribution of symbolic meanings to political concepts; The creation of ideologies–different in meaning, to the usual meaning of words; Scientism and exaggerated abstraction, to the detriment of logic; Lofty criticism and fervor, often false; The intense use of slogans or mantras; The assertion of absolute truth.
Keywords: *viral-metamorphic character, teleological vision, totalitarian discourse, ambiguity, obscurity, triumphalism, campaign tone, declamatory style.*

Fenomenul politic devine o realitate atunci când poate fi exprimat în cuvinte. La nivelul percepţiei, el transpare prin: discurs, formule politice şi clişee. Discursul politic se caracterizează prin dominaţia persuasiunii asupra informaţiei, a valorilor asupra faptelor, a emoţiei asupra raţiunii. În cazul regimurilor totalitare, *controlul* asupra diseminării informaţiei politice reprezintă un factor definitoriu al acestora.

Limbajul totalitar a reprezentat obiectul unor studii valoroase, precum cel al lui Victor Klemperer (*The Language of the Third Reich. LTI – Lingua Tertii Imperii. A Psihologist's Notebook*, 1946), Jean-Pierre Faye (*Langages totalitaires*, 2003, 2004), Aleksander Wat (scriitor polonez de origine evreiască, autor al lucrării *Confession d'un Intellectuel européen. Entretiens avec Czelaw Milosz*, 1989) ş.a. În spaţiul cultural francez, acesta a fost pus în discuţie în cadrul *Colocviului Internaţional de la Cerisy-la-Salle* (14-22 august 2010), având ca obiectiv abordarea inter-disciplinară a unor regimuri dictatoriale ca: Italia fascistă, Germania nazistă, Franţa de la Vichy, Spania franchistă, URSS. Studiile şi comunicările s-au înscris într-o arie ştiinţifică vastă (lingvistică, semiotică, ştiinţele comunicării, literatură, filosofie, antropologie, psihanaliză, sociologie etc).

Jean-Pierre Faye a analizat consecinţele distructive ale limbajului totalitar asupra vieţii cotidiene, dar şi asupra spaţiului cultural şi politic din Germania, Italia, Spania, URSS. Béatrice Turpin şi Laurence Aubry au pus în discuţie şi au *sondat* câmpul teoretic al circulaţiei termenului de limbaj totalitar. Germanistul şi filosoful Jean-Luc Évard a

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

dezvoltat teoria lui Jean Pierre Faye, cu privire la conceptele discursive ale totalitarismelor. Philippe Bréton a relevat rolul limbajului în privinţa execuţiilor în masă, puse în practică de către SS, în URSS (*Unităţile cu însărcinări speciale – Einsatzgruppen*). Specialista în psihanaliză Norma Tosca a ofeirt o interpretare psihologică a terorii, în regimurile dictatoriale, precum şi în regimurile pluralist-democratice. Ruth Amossy a relevat legătura dintre violenţă şi limbaj, în cadrul statelor totalitare. Psihanalista Françoise Samson a demonstra cum, prin repetiţie, punere în scenă şi deturnarea elementelor religioase, propaganda poate instaura un *spaţiu spiritual al supunerii*. Christianne Rousseaux-Mosettig ajunge la concluzii similare, analizând capacităţile asociative ale limbajului şi legătura acestora cu spectacolul *regizat* prin intermediul propagandei.

Prin alienarea modalităţilor pluraliste de exprimare lingvistică, totalitarismele dau naştere unui limbaj mortificat, împietrit, alterat, mai ales în privinţa sensurilor. Pornind de la modelul analitic al lui Victor Klemperer, putem urmări *forme de rezistenţă* la limbajul totalitar, precum: observaţia, analiza critică, luciditatea, gândirea critică, gândirea reflexivă etc. [Turpin, 2010: 63-67; Ollivier-Yaniv, 2010: 31-38].

Statele autoritare sau totalitare nu permit dezvoltarea normală a limbajului politic sau a mass-media, inducând o *metamorfoză* a comunicării (care, prin definiţie presupune dialogul) într-un model de tip monologal (o persoană vorbeşte, iar celelalte trebuie să asculte). Conştiinţa publică îşi pierde atributul libertăţii, devenind ideologizată şi raţionalizată. Limbajul politic capătă o formă discursiv-estetizantă; el nu mai relevă sensuri pentru societate, ci le ascunde, le obscurizează, fiind doar un instrument al manipulării, constrângerii, terorii şi propagandei. Aşadar, nu mai vorbim de „cuvântul care zideşte", ci de „cuvântul care distruge şi perverteşte" conştiinţele. Cu toate că, niciodată, nu a existat o dominaţie completă a totalitarismelor asupra limbajului, influenţa lor asupra comunicării sociale a fost semnificativă, datorită unor factori precum: natura *specială* a ideologiilor totalitare (n.n. caracterul viral-metamorfic al acestora); *viziunea teleologică* (orientată către ţintă) asupra dezvoltării societăţii; promisiunea unui viitor luminos, care să-i facă pe oameni să uite greutăţile cotidiene, natura paternalistă a ideologiilor anti-pluraliste (care pregăteşte terenul pentru manipularea mentală); sacralizarea puterii prin crearea cultului conducătorului [Gronskaya *et alii*, 2012: 277-279]. Limbajul, transformat în discurs totalitar, prezintă următoarele *trăsături dominante*: stilul oratoric şi declamatoriu; tonul de campanie; triumfalismul; ideologizarea şi atribuirea de înţelesuri simbolice pentru conceptele politice; crearea de ideologeme – diferite ca înţeles, faţă de sensul obişnuit al cuvintelor; scientismul şi abstractizarea exagerată, în detrimentul logicii; criticismul înălţător şi fervoarea, adesea false; utilizarea intensă a sloganurilor sau a mantrelor; clamarea adevărului absolut [Young, 1991] etc. Totalitarismul se caracterizează prin negarea distincţiei între spaţiul public şi spaţiul privat. În regimurile ne-pluraliste, majoritatea activităţilor devin discursive şi ideologizate. Retorica totalitară respinge ideea de diferenţă sau exprimarea acesteia. De asemenea, se manifestă o *inflaţie* a discursului public şi o extindere a lui asupra tutror aspectelor vieţii sociale şi private. Destinatarul discursului totalitar nu este individul, ci masa confuză în cadrul căreia persoanele nu pot să-şi exercite capacitatea de gândire sau de rereflectare. În lucrarea *Lingua Tertii Imperii*, Victor Klemperer relevă faptul că limbajul nazist se adresează direct unor sentimente ca ura, iubirea, dar şi unor forme mecanice ale gândirii. Cântecele, cuvintele, lipsa măsurii sunt destinate „anestezierii" facultăţilor intelectului.

Sloganul, apelul la fanatism şi supunerea oarbă structurează discursurile totalitare. Universalitatea ideilor este redusă la o figură empirică („umanitatea Arianului", a Europei, a Germaniei, egalitatea într-o societate fără clase, dominaţia nelimitată etc). Formele preferate ale discursului totalitar sunt: salvarea comunităţii, eliminarea duşmanilor,

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

depășirea negativismului sau adoptarea lui. Maniheismul anulează ideea de diferenţă sau de alteritate, astfel încât *celălalt* poate deveni oricând suspect, inamic sau *ţap ispăşitor*. Retorica regimurilor autoritar-totalitare este, în mod constant, *superlativă*, în privinţa unor teme ca: eroismul proletarilor, eternitatea noii societăţi, entuziasmul maselor etc. Ea clamează transfigurarea existenţei, eliminând orice formă de relativism, hermeneutica, pe care le înlocuieşte cu o nouă *soteriologie*, cu o imagine fantasmagorică a unităţii sociale şi, finalmente, cu spectrul exterminării şi al morţii. Discursul totalitar mimează discursul politic democratic, substituind realitatea cu o *metarealitate*, care întruchipează eliminarea separaţiei dintre putere şi societate.

Pentru exemplificare, considerăm relevantă redarea sintetică a analizei comparative a trei discursuri, aparţinând unor cercetători ruşi (Gronskaya, Zusman, Batishcheva), trecând-o însă prin filtrul propriei teorii (viral-metamorfice). Sunt urmărite trei aspecte principale: intenţia, limbajul, implicaţiile.

Discursul lui I. V. Stalin, ţinut la recepţia din 17 mai 1938. Kremlin – cu privire la direcţiile educaţiei socialiste din URSS

Intenţia declarată – nevoia de educaţie, în scopul consolidării elitei intelectuale, economice, politice şi militare sovietice, în jurul liderului şi partidului unic.

Intenţia reală – prin inserţia insidioasă a unor mesaje directe şi subliminale de a transforma educaţia, prin ideologizare şi politizare, într-un simplu instrument propagandistic şi manipulatoriu.

Ca formă, discursul lui Stalin prezenta următoarele trăsături:

- glorificarea propriei imagini;
- aparenţa unei atmosfere non-formale a recepţiei organizate la Kremlin (în realitate, fiecare detaliu al organizării fusese programat, organizat şi monitorizat de către personalul şi agenţii NKVD).
- simplitate, concizie, claritate – aceste caracteristici discursive denotă atât dorinţa lui Stalin ca speech-ul său să aibă impact, să-şi atingă scopurile, cât şi sărăcia ideatică a oratorului.

Din punctul de vedere al conţinutului, discursul liderului sovietic îşi propunea:

- demascarea unor contradicţii şi a unor duşmani, folosind tehnica, aproape clasică în totalitarism, a *polarizării* (între *ştiinţa veche*, subliminal, cu origini burgheze, aşadar de nedorit, şi *ştiinţa nouă*, cu origini sănătoase, proletare; între fucţionari şi savanţi sau între *ştiinţa poporului* şi ştiinţa care s-a izolat de acesta);
- stigmatizarea *vechii şcoli* şi aoamenilor de ştiinţă tradiţionali (această atitudine a lui Stalin faţă de o anumită categorie era similară cu pericolul iminent al dispariţiei acesteia);
- glorificarea oamenilor muncii din afara lumii acedemice (Stahanov) – releva interesul lui Stalin pentru cantitate, munca brută şi dispreţul/teama faţă de intelectuali şi munca lor;
- anularea diferenţelor între educaţie şi propagandă; discursul totalitar combină două trăsături ale limbajului: instrument de educaţie şi de propagandă în acelaşi timp; astfel, propaganda nu devine doar o parte a educaţiei, ci educaţia însăşi [Gronskaya *et alii*, 2012: 280-282] (inserţia *virusului* ideologiei comuniste, în educaţie şi limbaj, le unifică transformându-le în simple faţete ale propagandei oficiale – n.n. teoria viral-metamorfică).

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

Discursul lui A. Hitler (Piaţa Eroilor din Viena, 15 martie 1938)

Intenţia declarată – anunţul anexării Austriei la al Treilea Reich.

Intenţia nedeclarată – obligativitatea renunţării la vechea identitate naţională austriacă şi a adoptării noii identităţi germane şi naziste. Remarcăm punerea în scenă meticuloasă, dar şi accesibilitatea şi simplitatea discursului său. Oratorul se află pe un balcon, deasupra audienţei, aceste elemente contribuind la *semenatica* orientării discursului totalitar (de sus în jos). Hitler îşi începea cuvântarea adresându-se mulţimii alcătuite în majoritate din austrieci, cu formula *Germani!*, inducând astfel ideea că Austria şi-a pierdut independenţa ca stat, integrându-se în *marea naţiune germană*. Obligativitatea schimbării identităţii devenea mai mult decât transparentă. Apoi, Führerul celui de al Treilea Reich anunţa, pe un ton triumfalist, dispariţia vechiului model de stat austriac – *predominant catolic, structurat pe clase*, creat şi consolidat de către cancelarii austrieci Dolfuss şi Schuschnigg – şi înlocuirea lui cu modelul nazist. Hitler îşi continua discursul, utilizând formule abstracte, generalizatoare, adresându-se publicului cu formula *Bărbaţi şi femei!*, pentru a muta atenţia de la individ către mase [Gronskaya *et alii*, 2012: 282-284]. Combinaţia dintre ideologia NSDAP, *Weltanschauungul* nazist, suprapuse personalităţii autoritar/totalitare de tip Hitler, au determinat metamorfoza limbajului politic în aşa-numita *Lingua Tertii Imperii.* (n.n. teoria viral-metamorfică). Acest concept a fost teoretizat de către filologul german Victor Klemperer (1881-1960), pentru a desemna forma specifică a limbajului politic nazist – caracterizată prin strivirea personalităţii, pierderea personalităţii şi disiparea sensurilor cuvintelor în proiecţia utopică nazistă [Klemperer, 2013: 10-16].

În discursul de la Viena, Hitler face tranziţia de la un model generalizator, la unul concret/istoric, folosind noţiuni ca „unitatatea poporului german" („*deutsche Volksgemeinschaft*"). Noua misiune a Austriei, ca parte componentă a celui de-al Treilea Reich, era, în viziunea acestuia, protejarea naţiunii germane de „furtunile din Est". În concepţia liderului nazist, Austria era *retrogradată* la o identitate de sorginte medievală, devenind o *marcă de răsărit a Reichului* (Öste mark) sau o *Gaue* (teritoriu, provincie). Hitler îşi încheia cuvântarea cu o *notă personală* – satisfacţia „revenirii" Austriei la lumea germană.

Discursul lui Benito Mussolini din 10 iunie 1940

Intenţia declarată – de a anunţa intrarea Italiei în război, alături de Germania nazistă.

Intenţia nedeclarată – de a obţine sprijinul necondiţionat al propriilor conaţionali pentru intenţiile sale belicoase. Remarcăm simplitatea, dar şi stereotipia discursului său; modelul stereotip al cuvântării Ducelui urmează următoarele secvenţe repetitive: *adresare iniţială – mesaj – pauză – adresare finală*. Mussolini oferea ascultătorilor *senzaţia participării.* Îşi începea *speech*-ul pe un ton triumfalist şi belicos: „*Veterani ai pământului, mărilor şi aerului! Cămăşi negre ale revoluţiei şi legiunii! Bărbaţi şi femei ai Italiei, ai Imperiului şi Regatului Albaniei! Ascultaţi-mă!*". Liderul italian a suprapus, în mod intenţionat, identitatea elitei războinice peste cea a elitei fasciste, lăsând la urmă corpusul naţiunii italiene. Discursul capătă apoi conotaţii simbolice, religioase, profetice – „Momentul, marcat de Destin, a sosit". Punerea în scenă este una tipic totalitară: Il Duce vorbeşte de pe un balcon, înconjurat de generali şi oficiali fascişti, situându-se deasupra audienţei, care îl ascultă *hipnotizată.* Şi în cazul discursului lui Mussolini, este utilizat principiul polarizării. Liderul se referă la inamicii Italiei (Anglia şi Franţa), numind aceste state „democraţiile plutocratice şi reacţionare ale Occidentului", care ameninţă însăşi existenţa statului italian. Mesajul subliminal indus odată cu o asemenea titulatură relevă raportarea antinomică a regimului său faţă de sistemul democratic, dar şi faptul că aceste ţări aparţin unei lumi vechi, decadente, pe care fascismul îşi propunea să o distrugă. Prin descrierea *codului moral fascist*, Mussolini îşi afirma dorinţa de

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

a lupta până la capăt, alături de prietenul şi aliatul german, perorând însă şi sloganuri de genul *Dreptate şi pace pentru Italia*. În spatele acestor cuvinte, se ascundeau de fapt spiritul revanşard al unei Italii „trădate" de învingătorii Primului Război Mondial, precum şi intenţiile belicoase ale regimului mussolinian. Adesea, limbajul totalitar inversează sau perverteşte sensurile cuvintelor,acest principiu aplicându-se inclusiv în *zona moralei*. (n.n. teoria viral-metamorfică)

Limbajul, în contact cu ideologia toalitară, ascunde sau perverteşte sensurile realităţii, în loc să le releve. Ideologia de acest tip metamorfozează limbajul în discurs, superficializându-l şi golindu-l de conţinut (teoria viral-metamorfică):

> „Determinarea, impunerea şi supravieţuirea sistemului totalitar au fost favorizate (...) şi de *obscuritatea* limbajului, de posibilitatea lui de a contura multiple căi semntice. Toate speculate şi induse deopotrivă individului şi colectivităţii (...). Limbajul devenise mai mult o eroareîntreţinută a cuvintelor, un prefabricat fonologic" [Pop, 2010: 338].

Obscuritatea limbajului anti-pluralist se manifestă fie direct, fie subliminal. Ideologia totalitară (de stânga sau de dreapta) *infectează* limbajul politic democratic, afectându-i semnificaţiile, dar şi legătura cu realitatea.

Având drept criterii principale *simţul* şi *spiritul*, teologul şi filosoful Augustin deosebea – în lucrarea *De Dialectica* – trei *tipuri de obscuritate (ambiguitate)*:

1. *Ceva este dezvăluit simţului, dar este ascuns spiritului.*
2. *Ceva s-ar releva spiritului, dacă n-ar fi ascuns simţului.*
3. *Acel ceva este ascuns atât simţului, cât şi spiritului.*

Cuvântul încetează a mai fi *logos*, pierzându-şi caracterul divin, prin imanentizare. Obscurităţile amintite mai sus sunt aplicabile, prin analogie, atât modului de gândire, cât şi limbajului totalitar.

1. Simţurilor li se oferă un limbaj fals, astfel încât realitatea devine doar o imagine, impregnată de iraţional şi supradimensionată, prin ambiguizare (obscurizare) şi infantilism. În universul totalitar, latura transcendentală a limbajului este înlocuită cu imanenţa, instaurându-se aşa-numita *logocraţie* (puterea *vorbei goale*, a cuvândului lipsit de conţinut, de sens şi, mai ales, de adevăr). Se produce o *parazitare a gândirii*, prin limbaj propagandistic, populist şi demagogic, dar şi o modificare a realităţii, care devine o proiecţie a noii lumi utopice. (n.n. teoria viral-metamorfică). Concepte, încărcate de noblețe, precum *Dumnezeu*, *libertate*, *egalitate*, *fericire*, sunt pervertite, li se inversează sensul, sunt obscurizate prin *limba de lemn*, stereotipică, repetitivă sau li se îngustează, în mod dramatic, aria de adresabilitate ori conţinutul semantic, până la onubilare. (n.n. teoria viral-metamorfică). Limbajul totalitar şi ideologia de acest tip se manifestă asupra gândirii precum un virus, îmbolnăvind/infectând fiinţa umană şi tinzând să o transforme în acea entitate, numită generic *omul nou* (de-individualizat în masă, de-socializat, de-spiritualizat) [Pop, 2010: 339-340].

2. Ascunderea adevărului şi înlocuirea lui cu minciuna repetitivă, oferită simţurilor ca surogat, determină imposibilitatea *omului nou* de a avea sau a dezvolta un spirit critic. Societatea totalitară masificată îşi propune, adesea reuşind, să reducă individul la o stare atavică, primară, instictuală, care reacţionează cu precădere la ură, frică, foame şi manifestă simptome schizoide sau paranoide în raport cu liderul, partidul unic şi statul monolitizat (anchilozat), depolitizat, ideologizat. Limbajul *omului nou* se adresează doar simţurilor elementare, blocând şi neantizând fiinţa umană într-o lume imanentă, desacralizată şi despiritualizată.

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

3. Regimurile totalitare își propun să cosmetizeze adevărul, prin limbaj, educaţie, propagandă, până la caricaturizare sau anulare. Limbajul, transformat în discurs estetizant, impune *propriile adevăruri absolute*, profanând realitatea sau pervertind morala, aceasta din urmă situându-se în sens nietzscheean, *dincolo de Bine şi de Rău* [Pop, 2010: 340-342]. De o mare importanţă în privinţa caracterului *viral-metamorfic* al acestuia este *dogma maniheistă, privită ca mecanism propagandistic* – de anulare a realităţii, de pervertire şi control asupra gândirii critice. Maniheismul separă, elimină nuanţele, împărţind oamneii în *buni/răi*, *superiori/inferiori* sau lumea în *veche/nouă*, *capitalistă/comunistă, fascistă, nazistă.* Simplificarea maniheistă a limbajului totalitar determină înlocuirea sensurilor cu formule prefabricate de natură axiologică. Presa existentă în regimurile anti-pluraliste nu face o selecţie a informaţiilor, ci doar le ierarhizează, în funcţie de gradul lor de ideologizare [Sandu, 2008: 188-192]. Un rol important îl joacă şi *alteritatea*. În mod paradoxal, totalitarismele se fundamentează pe existenţa *Celuilalt* (a *Străinului*, a *Adversarului*), a cărui faţă (reprezentare) este reînnoită în permamanenţă. De exemplu, conceptul de „inamic al poporului" are o vechime considerabilă, extinzându-se, din punct de vedere crononologic, din Roma antică până în secolul al XX-lea. În cadrul extremei stângi, termenul amintit mai sus prezintă o sinonimie vastă – „duşman al comunismului", „duşman al Republicii Populare", „duşman de clasă", „duşman al proletariatului", „adversar al socialismului". Deşi comunismul face o distincţie clară între inamicii din interior şi inamicii din exterior, el utilizează uneori formule carcterizate prin ambiguitate – *trădători ai intereselor revoluției*, *bandiți*, *trădători de patrie*, *reacționari*, *sabotori*. Dintre „duşmanii de clasă", care ameninţă sistemul din afară, sunt amintiţi *spionii*, *guvernele străine*, *tiranice și opresoare*. Aceste stereotipii au găsit prin propaganda comunistă o expresie a realismului socialist, în artă, teatru, cinematografie, afişe etc. [Kacprzak, 2013: 2-6; Dewitte, 2007; Lefort, 1981]

Căutarea neobosită a duşmanului este o caracteristică de bază a totalitarismelor şi, implicit, a limbajelor acestora. *Topica adversarului* reprezintă o sursă de emoţii negative, pe care discursul totalitar le transmite auditoriului. *Noua retorică* elimină raționamentele logice, insistând pe emotivitatea instinctuală a mulţimilor, legată organic de căutarea „eternului duşman". Afectivitatea discursului totalitar poate fi, aşadar, una *implicită*, dar şi *explicită*, aceasta din urmă subdivizându-se în *directă* şi *indirectă*.

Afectivitatea explicită directă este un procedeu practic al sistemelor totalitare prin care un „reprezentant al poporului", un aşa-zis „om simplu", „cetăţean obişnuit" îşi exprimă acordul/dezacordul faţă de o anumită chestiune de interes general (public). Desigur că, respectivul „vorbitor" este doar un instrument al manipulării şi al propagandei. Opiniile sale nu sunt, nici un moment, libere, ci exprimă dezideratele impuse de către sistem sau de către elitele acestuia. Prin *contagiune*, emotivitatea negativă se transmite în mulţime, intensitatea ei crescând în mod exponenţial. *Afectivitatea explicită indirectă* – se manifestă atunci când *vorbitorul* se adresează unei mase, exprimând „nemulţumirea societăţii/naţiunii întregi". Astfel, el îşi asumă rolul de *tribun*, *purtător de cuvânt al poporului/clasei muncitoare*[1] [Kacprzak, 2013: 7-9].

Una dintre caracteristicile emoţionale ale limbajului totalitar este reprezentată de *patosul negativ*. Instrumentele lexicale ale acestuia sunt destinate construrii imaginii duşmanului şi insuflării urii. Amintim două categorii de mijloace lexicale:

a) *Cuvinte depreciative intrinseci*

[1] Afectivitatea negativă transmisă prin discursul totalitar a fost analizată în Michael Rinn (editor), *Émotions et discours. L'usage des passions dans la langue*, rennes, Presses Universitaires de Rennes, 2008.

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

- substantive sau expresii apelative, cu caracter de insultă individuală la adresa unor activităţi considerate drept condamnabile, necinstite etc – *sabotor*, *dezertor*, *speculant*, *trădător de patrie* etc.;
- substantive sau expresii apelative cu caracter de insultă colectivă, desemnând grupuri considerate a fi criminale sau care şi-au pierdut calităţile umane (*bandă*, *clică*, *mafie*);
- verbe care indică acţiuni reprobabile ale adversarului – *a instiga*, *a defăima*, *a arunca cu venin* ş.a.

b) *Cuvinte cu valoare depreciativă contextuală*

În limbajul totalitar, unele cuvinte obişnuite, care desemnează un sistem, o ideologie, o clasă socială, o categorie socio-profesională opuse regimului dictatorial capătă *caracteristici peiorative* (termeni precum: capitalism, capitalist, burghezie, luptă de clasă, bolşevic, revoluţie bolşevică, evreu, străin etc.). Un alt procedeu lexical uzitat de totalitarisme este *antinomia* dintre un cuvânt a cărui valoare negativă rezultă din contrastul cu un termen vecin, având valoare pozitivă. Prin *juxtapunerea* unui element neutru peste elemente negative, acestea din urmă îi transmit o *coloratură peiorativă*. De exemplu, sintagmei *persoane străine din punct de vedere ideologic* – care posedă o valoare neutră, dacă i se adăugă o enumerare de „calităţi" negative (*carieriști*, *oportuniști*, *ne-idealiști*, *duşmani mascați*) – aceasta va căpăta o nuanţă peiorativă.

În limbajul totalitar comunist, termenul *capitalist* îl desemnează pe proprietarul mijloacelor de producţie, care exploatează clasa muncitoare, *singura* „în drept" să le deţină. În contact cu alte concepte negative (imperialism, neocolonialism, sărăcie, subdezvoltare, inegalitate, nedreptate), termenul *capitalist* devine un cuvând blamabil, sinonim cu cel de *duşman absolut* al proletariatului. În discursul extremei drepte interbelice, cuvântul *evreu*, capătă prin forma *jidan* conotaţii insultătoare, jignitoare, umilitoare pentru o întreagă categorie etnică şi religioasă. Apartenenţa la iudaism devenea sinonimă cu *mizeria fizică și morală*, *parazitismul social și economic*, *conspirația anti-statală* etc. De asemenea, limbajul totalitar utilizează frecvent *cascade de cuvinte depreciative* şi *serii de cuvinte șocante și grosiere* [Kacprzak, 2013: 10-12].

Totalitarismele distrug politica pluralistă atât la nivel lingvistic, lexical, sintactic şi discursiv, golind de sensuri cuvintele şi mesajele politice, în scopul creării suprarealităţii utopice, denumită „pretenţios" *Weltanschauung* (*Viziune asupra Lumii*). Limbajul democratic, infectat cu *virusul ideologic totalitar*, devine o reflexie a *Voinței de Putere*, care înlocuieşte *Binele public*, *contractualismul social de nuanță iluministă* şi *drepturile naturale ale indivdului*.

BIBLIOGRAFIE

Turpin, Béatrice, 2010. *Victor Klemperer et le langage totalitaire d'hier à aujourd'hui. Compte-rendu du colloque de Cerissy-la-Salle*, în "Hermès", nr. 58, 3, pp. 63-67.

Ollivier-Yaniv, Caroline, 2010. *Discours politiques, propagande, communication, manipulation*, în "Mots. Les langages du politique", nr. 94, noiembrie 2010, *Trente ans d'étude des langues du politique (1980-2010)*, coordonatori Paul Bacot, Marlène Coulomb-Gully, Jean-Paul Honoré, Christian Le Bart, Claire Oger, Christian Plantin, Paris, pp. 31-38.

Gronskaya, Natalia E., Zusman, Valery G., Batishcheva, Tatiana S., 2012. *Totalitarian Language: Reflections of Power (Russian, German, Italian Case Studies)*, în Paola B. Helzel, Arthur J. Katolo (editori), *Autorità e crisi dei poteri*, Padua, Casa Editrice Dott Antonio Milani, pp. 277-279.

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)

Young, J. W., 1991. *Totalitarian Language: Orwell's Newspeak and Its Nazi and Communist Antecedents*, University of Virginia Press.

Klemperer, Victor, 2013. *The Language of the Third Reich. LTI – Lingua Tertii Imperii. A Psihologist's Notebook*, tradus din germană în engleză de Martin Brady, Londra-New York, Blomsbury Publishing Plc, pp. 10-16.

Pop, Ioan F., 2010. *Obscuritatea limbajului totalitar (The Obscurity of the Totalitarian Language)*, în „Crisia", Oradea, XL, p. 338.

Sandu, Carmen, 2008. *Discurs totalitar şi manipulare* (*Totalitarian Discourse and Manipulation*), în "Journal for the Study of Religions and Ideologies", 7, 21 (Winter), pp. 188-192.

Kacprzak, Alicja, 2013. *Le pathos négatif en tant que trait du discours politique totalitaire (The Negative Pathos in the Political Totalitarian Discourse)*, în "Argumentation et Analyse du Discourse", Tel-Aviv, nr. 10, pp. 2-6.

Dewitte, Jacques, 2007. *Le pouvoir de la langue et la liberté de l'ésprit. Essai sur la résistance au langue totalitaire*, Paris, Éditions Michalon.

Lefort, Claude, 1981. *L'invention démocratique. Les limites de la domination totalitaire*, Paris, Editura Fayard.

Rinn, Michael, 2008. (editor), *Émotions et discours. L'usage des passions dans la langue*, Rennes, Presses Universitaires de Rennes.

BDD-A28542 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:03 UTC)